

Tróndur og Sigmundur í Hvítubók

Í 2. parti í Hvítubók, verður stjórn-málasøga Føroya viðgjörd frá land-námstíð til dagin í dag. Staðfest verður, at Føroyar vóru sjálvstøðugar við søgubyrjan, men at ósemja er um, hvussu stóðan skal skiljast sum øldir-nar ganga

HÖGNI MOHR

»Stjórn málasøga Føroyinga er serstøk á tann hátt, at semja í høvuðsheitunum tykist vera um stjórn má-lasøgu Føroya tær fyrstu øldirnar, meðan ósemjan um, hvussu vit skulu skilja stóðuna, verður alsamt størri, longri fram í tíðina komið verður.

Soleiðis byrjar parturin í Hvítubók um stjórn má-lasøgu okkara.

Við serligum atlit til stjórn málafrøðina verður søga landsins viðgjörd heilt frá landnámsstíð, tá Føroyar vóru sjálvstøðugar, og fram til heimastýrisskipanina.

Undir Noregs krúnu

Stríðið millum høvdingar-nar Sigmund Brestirsson og Trónd í Gøtu verður nevnt sum eitt domi um, at føroy-ingar hava roynt at seta seg ímóti fremmandum valdi; í hesum firi var talan um føroy-ingar, ið settu seg uppí-móti royndunum hjá Noregs kongi, ið vildi hava oyggj-arnar undir vald sitt.

Sum kunnugt fóru Føroyar undir norsku krúnuna tá Magnus Olavsson ráddi fyrri borgum í Noreg (o.u. 1040). Í Hvítubók verður sagt, at hóast Føroyar sum

land komu undir Noreg, er tað ivasamt um Føroyar í veruleikanum gjørdust full-komuligur partur av tí norska ríkinum.

Politisk eind fyrri seg

Føroyar vóru partur av Noreg til 1380 tá stórar broyt-inga fóru fram. Hetta árið runnu norska og danska krúnar saman í eina, og í 1450 varð Bergensáttmálin undirritaður til tess at stað-festa samveldið millum Noreg og Danmark.

Líka fram til 1814, tá danska/norska samveldið skrádnar, og Noreg verður latið Svøríkis kongi, vóru Føroyar partur av Noreg. Kortini verður sagt í Hvítu-bók, at heimildir týða á, at Føroyar alla tíð vóru við-gjörðar sum serstakt land; ein politisk eind fyrri seg. Sum domi verður nevnt bræv til føroyinga í 1569, har kongur Noregs og Dan-markar, ið tá sat í Key-pmannahavn, viðurkenner, at Føroya lögmaður og lögting umboðaðu felags mál Fø-roya.

Amtmaðurin »vara-kongur«

Sum kunnugt gjørdust Føroyar danskt hjáland, og hetta hevði við sær, at lög-ting og lögmansembætið

Í 1040 komu Føroyar undir norsku krúnuna - áðrenn tað verður hildið, at Føroyar vóru sjálvstøðugar

vóruð avtikin tvey ár seinni, í 1816, og nú vóruð allar avgerðir um føroysk sam-felagsviðurskipti tiknar í Danmark, og gjøgnum danska amtmansveldið í Føroyum.

Tíðin fram til 1850 var sambært Hvítubók merkt av, at danir royndu at inn-lima Føroyar í danska ríkið; men hetta eydnaðis ikki til fulnar. Orsøkina siga høv-undarnir vera, at danskar lógir ikki kundu setast í gildi í Føroyum, fyrr enn amtmáðurin hevði verið spurður.

– Amtmaðurin kann tískil sigast at hava hvat ein ser-stakan leiklut í Føroyum, ið einamest líkast tí hjá einum varakongi ella landshöv-vingum í bretsku hjálandu-num, verður sagt í Hvítu-bók.

Løgtingið endurreist

Hin so at siga nýkrýndi Friðrikur kongur sjeindi, segði seg í 1848 vilja sleppa einaveldinum, og í 1850 komu Føroyar undir tí donsku grundlógina, hóast

fleiri danskir ríkisdagsmenn atkvøddu ímóti, tí ivi var um tað bar til, tá danskar lógir ongantíð av sær sjálv-um høvdu verið galdandi í Føroyum.

Løgtingi, sum danir høvdu avtikið, varð endur-reist í 1852, men tað var sum amtsráð. Fastur limur og formaður á tingið var amtmáðurin, eins og próst-urin hevði fastan sess. Mett verður í Hvítubók, at lög-tingið hevði stórra himildir enn hini amtsráðini í ríki-num.

Sjálvstýrisflokkurin stovnaður

Føroyska tjóðskaparrørslan kyknaði í Danmark í 1870 árunum, og hon breiddi seg seinni til Føroya. Ynski føroyinga um stórra sjálvsav-gerðarrætt í egnum viðu-skiftum, hevði við sær, at lögtinginum í 1906 stóð í boði at ráða fyrri skattainn-tøkum í Føroyum, og sjálvst sleppa at avgera, hvussu tær skuldu nýtast. Uppskotið fall í lögtingi-num, og ein avleiðing var,

at sjálvstýrisflokkurin varð stovnssettur í 1909. Sjálv-stýrismenn vóru fyrri upp-skotinum, meðan Sam-bandsmenn, ið stovnaðu sín flokk sama árið sum upp-skotið kom, vóru ímóti...

Sambandsflokkurin hevði meiriluta í lögtinginum, so at siga øll árið frá floks-stovning til 1928, men kort-ini mistu amtmáður og próstur føstu sessir sínar á Tingi í 1923. Løgtingið styrkti hesi árið um stóðu sína sum umboð føroyinga, verður sagt í Hvítubók.

Sambært tí hvítu styrkn-adi umsitingaliga stóða lög-tingsins serliga nógv, tá fyrsta tingnevndin varð vald, og yvirtók umsiting-arligar uppgávur, ið høvdu ligið hjá amtmanninum áður.

– Við hesum er tann grundleggjandi bygnaðurin skipaður, sum heimastýris-umsitingin seinni varð grundað á, verður sagt.

Hver sína kós

Eftir krígsárinu, og mis-eydnaðu royndirnar at loysa

frá Danmark, varð heima-stýrislógin sett í gildi í 1948, og í henni varð stað-fest, at Føroyar høvdu tjóð-skaparlaga, søguliga og landafrøðiliga serstöðu í danska ríkinum. Við hesi lógarfesting verður í Hvítubók hildið, at serstöða fø-royinga er vörðin meira eyd-sýnd, eins og hon gjørdist meira eydsýnd sum árið ingu. Víst verður á, at Føroyar og Danmark eru farin hvør sína leið á nøkrum økj-um; t.d. verður nevnt, at Føroyar eru sjálvstøðugar limir í NAMMCO, eins og at danski limaskapurin í Ev-ropeiska Samveldinum, ikki fatar um Føroyar.

Hóast núverandi heima-stýrisskipan verður tulkað ymiskt, verður í Hvítubók sagt, at tað í Føroyum er vanligt at tulka lógina sum eina semju millum Føroyar og Danmark.

– Men, verður sagt; eisini í Føroyum eru ymskar hugsanir um hetta mál...

Grind í Vági

Ein lítil grind legði beinini í Vági gjáramorgunin. Skjótt gekst at fáa lívið av fáa smáu hvalunum, ið vóruð býttir millum drápsfólkið

HÖGNI MOHR

Snemma gjáramorgun; klokkan 10 minuttir í seks, varð boðað frá grind á Vágssfirði. Tað var opni lofransbáturin, Joan, við Egon Jacobsen og Eyðtóri Bech umborð, ið rendi seg beint í eina grind. Finning-armennirnir vóru á veg at taka nátaungar, men fáa nú ístaðin feska grind á borði; og tað verður ikki hildið at vera verri...

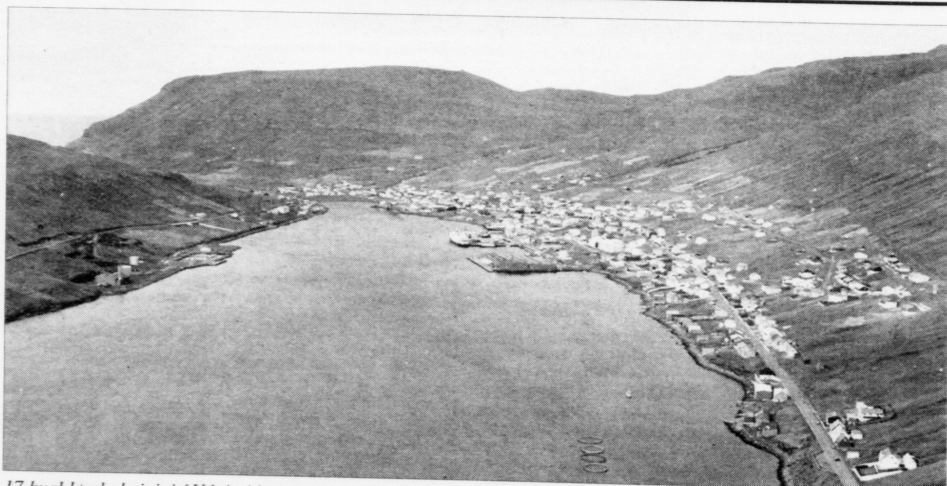
Fair og smár

Tað sást alt fyrri eitt, at talan

var ikki um stóra grind, men kortini fóru vágbingar og onnur á fjørðinum fullhug-aði til verka, og skjótt var at reka grindina innum grót-kastið og vestur á mølina undir kappróðrameystinum á sunnara armi, har hon varð hildin til.

Um hálvum áttatíðina høvdu teir 17 hvalirnir lagt beinini, og 15 terra vóruð býttir millum drápsfólkið. Vágbingar siga, at hetta er aðru ferð teir minnst grind á vágssfirði, ið einans er býtt í drápspartar.

Eins og vanligt hevur ver-

17 hval lögdu beinini í Vági gjáramorgunin. Býtt varð í drápspartar

ið seinastu mongu árinu, vóruð hvalirnir beinanvegin

sleipaðir út á keiina, har væl liggur fyrri at skera upp.

Av sýsluskrivstovuni frættist, at einans 67 skinn

vóru at býta, so hvalirnir hava verið smár.

savnsmynd